

Bijzondere aantastingen door insecten in 1982

door

S. A. ULENBERG, H. C. BURGER, L. J. W. de GOFFAU & G. van ROSSEM
Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen

ABSTRACT. — Interesting infestations of insects in 1982. The gall midge *Dasineura gleditschiae* Osten Sacken occurred in a municipal nursery at Arnhem. This — probably North American — species seems to get a wider distribution in our country. The moth *Opogona osmocopa* (Meyrick) was imported in *Plumeria* stems from Hawaii. The North American jassid *Graphocephala fennahi* Young was found on *Rhododendron* at Doorwerth. In England, Switzerland and France this species has been recorded years ago, respectively in 1933, 1971 and 1973.

DIPTERA

Cecidomyiidae: galmuggen

In juli trof A. van Frankenhuyzen in een gemeentekwekerij in Arnhem *Dasineura gleditschiae* Osten Sacken aan op *Gleditschia* (Christusdoorn) (fig. 1). Deze galmug werd al eerder gesignaleerd in Boskoop en Rotterdam (Van Rossem et al., 1976, 1978). Het ziet ernaar uit, dat deze — hoogstwaarschijnlijk uit Amerika geïmporteerde (Nijveldt et al., 1978) — soort in ons land een groter verspreidingsgebied krijgt. Aangezien het vliegbereik van de galmug beperkt is, lijkt het het meest waarschijnlijk, dat deze soort als overwinterende pop in de aardkluit van nieuw aan te planten kweekmateriaal over ons land verspreid wordt. Het is niet bekend, of *D. gleditschiae* nog andere waardplanten heeft (Nijveldt, mond. meded.).

Fig. 1: Gallen veroorzaakt door *Dasineura gleditschiae* Osten Sacken op *Gleditschia*
 (Foto: A. van Frankenhuyzen).

HYMENOPTERA

Diprionidae

Van een golfterrein in Bosch en Duin (U.) kregen wij in oktober larven van *Diprion pini* (Linnaeus). Deze larven kwamen massaal uit de *Pinus*-bomen die zich op de golflinks bevinden.

Het is voor het eerst sinds jaren, dat deze schadelijkste soort van de Diprionidae werd ingezonden. Tot de zestiger jaren was *Diprion pini* een ernstige schadeveroorzaker in onze bossen. De behandeling van dit geval is overgedragen aan het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw „De Dorschkamp” in Wageningen.

Tenthredinidae; Fenusini

De bladeren van lei-linden op het plein voor het gemeentehuis te Goirle vertoonden een opvallende aantasting. Deze bleek overeen te komen met het beeld, dat Hering (1957) geeft bij de bladwespsoort *Parna tenella* Klug. Onder invloed van de eiafzetting — meestal op jong blad — krult de bladrand naar binnen om. Vóór het uitkomen van de larven zijn de bladranden al sterk opgerold. Door het mineren van de larven (van eind mei tot juli) ontstaan grote wit doorzichtige blaasmijnen, waarin verspreid grof korrelige uitwerpselen te zien zijn. De verpopping vindt in de grond plaats in een cocon. Volgens Enslin (1918) is er één generatie per jaar. Hoewel deze soort wel voor ons land bekend is (Van Ooststroom, 1976), hebben wij niet eerder een dergelijke aantasting onder ogen gehad. Helaas waren de mijnen reeds verlaten op het moment, dat wij het materiaal ontvingen.

COLEOPTERA

Coccinellidae: Epilachninae

In mei werd in een particuliere tuin te Renkum *Henosepilachna argus* (Fourcroy) aangetroffen op *Bryonia dioica* (heggerank).

Deze soort komt voornamelijk voor op *B. dioica* en *B. alba*. In het Mediterrane gebied leeft de kever o.a. op meloen, evenals *Bryonia* behorend tot de Cucurbitaceae. Zowel de kevers als de larven zijn planteneters. *H. argus* komt hoofdzakelijk voor in Midden-Europa en het Mediterrane gebied (Fürsch, 1967), maar is in warme jaren algemeen in Limburg en Gelderland (De Gunst, 1978).

LEPIDOPTERA

Tineidae

In een partij *Plumeria* (Asclepiadaceae) uit Hawaii, via de Verenigde Staten in ons land geïmporteerd, werden in het hout borende rupsen aangetroffen. Deze bleken te behoren tot *Opogona osmocopa* (Meyrick). Deze soort is oorspronkelijk beschreven uit Australië en is sindsdien aangetroffen in Zuid-Afrika, Madagascar, India, Nieuw Zeeland en verschillende eilanden in de Stille Oceaan, waaronder Hawaii. In de Verenigde Staten (Californië) wordt hij sinds 1969 regelmatig gesignaleerd.

Hoewel de rupsen, evenals die van de zeer schadelijke verwante soort *Opogona sacchari* (Bojer), boorders zijn, wordt algemeen aangenomen, dat *O. osmocopa* niet van economisch belang is, aangezien de larven waarschijnlijk uitsluitend van afstervend en dood plantenmateriaal leven. De rupsen zijn zeer polyfaag en zijn in een scala van plantesoorten aangetroffen. De ontwikkelingsduur varieert, afhankelijk van de temperatuur, van 10 weken tot 4 maanden (Davis, 1978).

Tortricidae: bladrollers

In een particuliere tuin te Ede werden zes *Chamaecyparis* bomen (Cupressaceae), die circa 5 jaar geleden geplant waren, zwaar aangetast door *Lozotaenia forsterana* (Fabricius). Toen de bomen afstierven, werd dit aanvankelijk toegeschreven aan deze bladrollers. Bij nader onderzoek bleek de slechte toestand van de grond de oorzaak van het afsterven te zijn. Dit geval is een voorbeeld van het verschijnsel dat insektenaantastingen dikwijls secundair zijn, terwijl de eigenlijke oorzaak de minder gunstige groei-omstandigheden zijn.

L. forsterana is polyfaag, maar komt voornamelijk voor op klimop en naaldhout. Waarschijnlijk heeft deze soort een groen blijvend gewas nodig om in te overwinteren, als in dit geval *Chamaecyparis*.

Pyralidae; Nymphulinae

Dit jaar ontvingen wij van de drie genera die in ons land de Nymphulinae vertegenwoordigen, de soorten *Parapopynx stratiotata* (Linnaeus) (Vaassen, XI.1981), *Nymphula nymphaeata* (Linnaeus) en *Cataclysta lemnata* (Linnaeus) (beide Boskoop, IV.1982). Van alle drie soorten veroorzaakten de rupsen schade aan waterlelies. Genoemde soorten komen in het hele land

voor — behoudens *Nymphula nymphaeata* en *Cataclysta lemnata* in Zeeland en *Parapoynx stratiotata* in het Waddendistrict — en zijn talrijk op de vliegplaatsen (Kuchlein & Gielis, 1982).

Doordat de rupsen grote hoeveelheden waterplanten kunnen verwerken, kan hun optreden in waterlelie-kwekerijen problemen geven.

Sphingidae; pijlstaartvlinders

In augustus werden in een aardappelveld in Horssen negen rupsen van *Acherontia atropos* (Linnaeus) gevonden. Deze rupsen werden door Mw. B. K. Nübel (afdeling Dierfysiologie, Wageningen) uitgekweekt.

Drie vlinders en een pop van *Agrius convolvuli* (Linnaeus) werden ons respectievelijk uit Aalten, Wageningen, Winterswijk en Lienden in september en oktober ter determinatie aangeboden.

Beide soorten zijn trekvlinders, die in warme droge zomers — zoals die van 1976 en 1982 — in grotere aantallen in ons land aangetroffen worden dan in slechte zomers (zie de jaarlijkse trekvlinderlijsten van B. J. Lempke in *Ent. Ber., Amst.*).

HOMOPTERA

Auchenorrhyncha; cicaden

Door A. van Frankenhuyzen werd in Doorwerth (Gld.) de cicade *Graphocephala fennahi* Young, 1977 (= *G. coccinea* auctt. Brit. nec (Forster, 1771)) gevonden op Rhododendron. Deze is vergeleken met exemplaren van Engelse herkomst in de collectie van R. H. Cobben. Deze opvallend gekleurde cicade is een Noordamerikaanse soort, die reeds vele jaren algemeen voorkomt in Zuid- en Midden-Engeland, vooral op Rhododendron. Uit dit land was deze cicade bekend sinds 1933 onder de naam *Graphocephala coccinea* (Forster) (China, 1935; Le Quesne, 1965). Sinds 1971 komt hij voor in Zwitserland en sinds 1973 in Frankrijk (Viennot-Bourgin, 1981). Volgens Cobben is hij ook in Nederland eerder gevonden, namelijk in Rotterdam en Arnhem (Gravestijn, 1976), zodat we kunnen aannemen dat de soort in ons land is gevestigd.

Recent onderzoek naar de identiteit van de in Engeland geïmporteerde cicade wees uit, dat hier geen sprake was van de tamelijk polyfage Amerikaanse soort *Graphocephala coccinea* (Forster), maar van de eveneens in Noord-Amerika voorkomende *G. fennahi* Young, die zich op *Rhododendron* ontwikkelt (Anonymus, 1977). De volwassen insekten worden gevonden van eind juli tot half november. De eieren, die onder de opperhuid van de bloemknoppen overwinteren, komen in mei uit. Er treedt één generatie per jaar op, althans in Engeland. De directe schade aan Rhododendron schijnt onbetekenend te zijn (Morcos, 1953). Wel is waarschijnlijk geworden door onderzoek in Engeland en Frankrijk, dat de schimmel *Pycnostysanus azaleae* (Peck) Mason, die een aantasting van de bloemknoppen van Rhododendron veroorzaakt, wordt overgebracht door *G. fennahi*. Mogelijk wordt de infectie geïnduceerd door de ovipositiewonden, die door de cicaden in de bloemknoppen worden gemaakt (Howell & Wood, 1962; Viennot-Bourgin, 1981). Bovengenoemde schimmelziekte werd in november 1982 voor het eerst in Nederland gevonden, in een botanische tuin te Rotterdam.

Coccoidea; schildluizen

De in ons land zeldzame schildluis *Kermes quercus* (Linnaeus) werd gevonden op een kwijnende, ongeveer 40 jaar oude eik te Hummelo (Gld.) (Van Rossem et al., 1981).

ORTHOPTERA

Ephippigeridae; zadelsprinkhanen

In juli werd in een particuliere tuin in Eindhoven een zadelsprinkhaan gevonden van de soort *Ephippiger cunii* Bolivar (fig. 2). Dit is een Zuideuropese soort die vrij algemeen is in de Pyreneeën en Noord-Spanje. Het dier is waarschijnlijk door een toerist ons land binnengebracht.

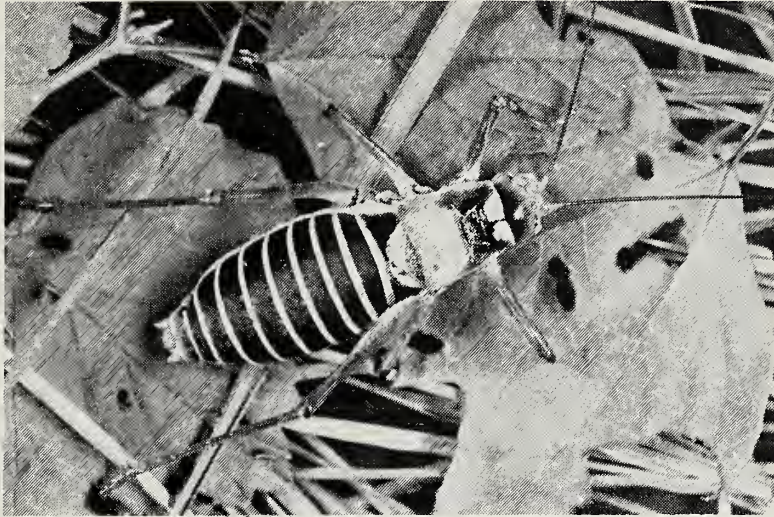

Fig. 2: *Ehippiger cunii* Bolivar (Foto: A. van Frankenhuyzen).

ACARINA

Tetranychidae; spintmijten

Op een rij populieren bij een school in Rotterdam kwamen op het hout zeer veel spintmijten voor die bleken te behoren tot *Eotetranychus populi* (Koch). De determinatie werd bevestigd door C. F. van de Bund (RIN, Arnhem). De soort is bekend uit Engeland, Duitsland, Rusland en de Verenigde Staten. In ons land is het massale optreden van deze spintmijt een ongewoon verschijnsel. *E. populi* ontwikkelt zich gedurende het voorjaar en de zomer onder spinsels aan de onderzijde van de bladeren van populieren en wilgen. Tengevolge van de aantasting kunnen de bladeren verkleuren en afsterven. In het najaar gaan de mijten naar de stam en de takken, waar eveneens spinsels worden gemaakt. Onder deze spinsels overwinteren de volwassen wijfjes (Jeppson et al., 1975; Pritchard & Baker, 1955).

Onder normale omstandigheden ondervinden de bomen van deze spintmijt geen schade van enige betekenis. Het massale optreden moet waarschijnlijk worden toegeschreven aan bijzondere omstandigheden, zoals bijvoorbeeld in dit geval mogelijk een wat droge standplaats van de populieren en de warme, droge zomer.

LITERATUUR

- Anonymus, 1977. The British Insect Fauna. — *Antenna* 1 (2): 53.
- China, M. A., 1935. A North American Jassid (Homoptera) in Surrey. — *Entomologist's mon. Mag.* 71: 277-279.
- Davis, D. R., 1978. The North American Moths of the Genera *Phaeosis*, *Opogona*, and *Oinophila*, with a discussion of their supergenetic affinities (Lepidoptera: Tineid). — *Smithsonian Contr. Zool.* 282: 1-39.
- Enslin, E., 1918. Die Tenthredinoidea Mitteleuropas. — *D. ent. Z., Berlin Beih.* 1918: 1-790.
- Fürsch, H., 1967. 62. Familie: Coccinellidae (Marienkäfer). — *Käfer Mitteleur.* 7: 227-278.
- Gravestein, W. H., 1976. Naamlijst van de in Nederland voorkomende Cicaden (Homoptera, Auchenorrhyncha). — *Ent. Ber., Amst.* 36: 51-57.
- Gunst, J. H. de, 1978. De Nederlandse Lieveheersbeestjes (Coleoptera - Coccinellidae). — *Wet. Meded. K. ned. natuurh. Veren.* 125: 1-96.
- Hering, E. M., 1957. *Bestimmungstabellen der Blattminen von Europa* 1-3: 1-1185, 725 figs. Junk, 's-Gravenhage.
- Howell, P. J. & R. K. S. Wood, 1962. Some factors affecting rhododendron bud blast and its control. — *Ann. appl. Biol.* 50: 723-733.
- Jeppson, L. R., H. Keifer & E. W. Baker, 1975. *Mites injurious to Economic Plants*: 1-614, 74 plates. University of California Press, Berkely.

- Kuchlein, J. H. & C. Gielis, 1982. *Tabellen en verspreidingsatlas van de Nederlandse Microlepidoptera - 2. Pyralidae (tweede gedeelte), Pterophoridae*: 1-86. Landbouwhogeschool, Wageningen.
- Morcos, G., 1953. The biology of some Hemiptera-Homoptera. — *Bull. Soc. Fouad Ier Ent.* 37: 405-439.
- Nijveldt, W. & J. E. A. Caron, 1978. De Gleditschia-bladgalmug, een nieuwe plaag in de boomkwekerijen. — *Bedrijfsontwikkeling* 9(5): 489-490.
- Ooststroom, S. J. van, 1976. De Nederlandse Symphyta (Halm-, Hout- en Bladwespen) Naamlijst. — *Wet. Meded. K. ned. natuurh. Veren.* 114: 1-24.
- Pritchard, A. E. & E. W. Baker, 1955. *A revision of the spider mite family Tetranychidae*: 1-472. The Pacific Coast Ent. Soc., San Francisco.
- Quesne, W. J. Le, 1965. Hemiptera, Cicadomorpha (excluding Deltocephalinae and Typhlocybinae). — *Handbk. Ident. brit. Insects* 2 (2a): 1-64.
- Rossem, G. van, H. C. Burger & C. F. van de Bund, 1976. Schadelijke Insekten in 1975. — *Ent. Ber., Amst.* 36: 85-87.
- Rossem, G. van, C. F. van de Bund, H. C. Burger & L. J. W. de Goffau, 1978. Entomologie. Inventarisatie van insekten. — *Jaarb. plantenziektenk. Dienst* 1977: 24-31.
- , 1981. Bijzondere aantastingen door insekten in 1980. — *Ent. Ber., Amst.* 41: 84-87.
- Viennot-Bourgin, G., 1981. Observation simultanée en France du bud blast du Rhododendron et d'une cicadelle jouant le rôle de vecteur. — *Agronomie* 1 (2): 87-92.

Postbus 9102, 6700 HC Wageningen.

PASSALOECUS CLYPEALIS FAESTER IN NEDERLAND (HYMENOPTERA: SPHECIDAE). Op 13 juli 1981 werden 2 ♀♀ van deze voor mij onbekende soort verzameld in een rietveldje te Amsterdam-Z.O. Aangezien de soort niet in de collectie Nederlandse Sphecidae van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam onder dit etiket voorkwam, werd de *Passaloecus*-collectie nader onderzocht. Na enig zoeken werden tussen de verzameling *Passaloecus singularis* Dahlbom de volgende exemplaren van *P. clypealis* aangetroffen: Hoidammen 8.VIII.1974, 1 ♀; Nunspeet, 6.VII.1975, 1 ♀; 16.IX.1977, 1 ♀; Overveen, 23.VI.1974, 1 ♀; 26.VI.1974, 1 ♀; Pannerden, 7.VII.1977, 1 ♀ alle van B. van Aartsen; Speulde (Gld.) 20.VI.1974, 1 ♂ van B. J. Lempke. Een bezoek aan de collectie van het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden leverde geen nieuwe Nederlandse exemplaren op.

De heer Lefeber vermeldt in zijn publikatie van 1974 (*Ent. Ber., Amst.* 34: 77) 3 ♀♀ op 5.VIII.1972 te Asperen, zijnde de eerste vangst van de soort in Nederland. Tevens wordt hier vermeld dat de soort nestelt in rietstengels. Ondanks de 7 exemplaren uit de I.T.Z. collectie blijft de vangst te Asperen (1972) voorlopig de oudste van Nederland.

Het zou interessant zijn te weten of deze soort werkelijk pas zo kort in Nederland is, of dat de oplossing schuilt in het feit dat we liever droge voeten houden bij het verzamelen.

R. L. Veenendaal, Farmacologisch Laboratorium, Polderweg 104, 1093 KP Amsterdam.